

Šviesi kelionė erdvėmis ir laiku.
KIRKUS

mes
susitinkame
čia

John Berger

Vertė Violeta Tauragiene
„Metų vertėjo kėslas“ laureatė

baltoji lankos

John Berger

Mes
susitinkame čia

tekstų vainikas

Iš anglų kalbos vertė Violeta Tauragienė

baltos lankos

Lisabona

Vienos Lisabonos aikštės viduryje auga medis, pavadintas luzitaniniu (kitais tariant, portugaliniu) kedru. Užuo besistiebusios į dangų, jo šakos buvo įpratintos augti į šalis, horizontaliai, tad sudaro milžinišką, nepermatomą labai žemą dvidešimties metrų skersmens skėtį. Po juo lengvai gali prisiglausti šimtas žmonių. Šakas remia metaliniai strypai, jos sukasi ratu aplink masyvų iškrypusį kamieną; medžiui mažiausiai du šimtai metų. Šalia stovi oficiali lenta su praeiviams skirtu eilėraščiu.

Stabtelėjau, mėgindamas iššifruoti kelias eilutes:

...Aš – tavo kauptuko rankena, tavo namų vartai, tavo lošio ir tavo karsto medis...

Kitoje aikštės pusėje ant sumaigytos žolės viščiukai lesinėjo kirminus. Prie kelių staliukų vyrai žaidė *suecą*: kiekvienas ištraukdavo ir padėdavo ant stalo savo kortą, nutaisęs išmintingą ir kartu nuolankią miną. Laimėti čia reiškė ramų malonumą.

Buvo karšta – kokie dvidešimt aštuoni Celsijaus laipsniai gegužės pabaigoj. Afrika, prasidėsianti po savaitės kitos, taip sakančiant, tolimame Težo krante, ims pirštis iš tolo, bet juntamai. Ant vieno iš parko suolų labai ramiai sėdėjo sena moteris su skėčiu. Jos ramumas buvo iš tų, kurie patraukia dėmesį. Sėdėdama ant to

suolo ji ryžosi būti pastebėta. Lagaminu nešinas vyras perėjo per aikštę, lyg eitų į kasdienį pasimatymą. Paskui *Avenida da Liberdade* link nužingsniavo moteriškė su šuniuku ant rankų – abu atrodė liūdni. Senutė ant suolo atkakliai demonstravo ramybę. Kam gi ji buvo adresuota?

Staiga, man beužduodant sau tą klausimą, ji atsistojo, pasisuko ir pasiremdama skėčiu kaip lazda patraukė prie manęs.

Atpažinau jos eigastį daug anksčiau, nei pamačiau veidą. Eigastį žmogaus, nekantraujančio ateiti ir atsistėti. Tai buvo mano motina.

Kartais susapnuoju, jog turiu paskambinti į tėvų butą ir pasakyti – ar paprašyti jų, kad pasakytų kam nors kitam, – jog aš tikriausiai pavėluosiu, nes nespėjau persėsti į kitą traukinį. Noriu juos įspėti šiuo metu nesąs ten, kur turėjau būti. Detalės iš sapno į sapną keičiasi, bet esmė to, ką ketinu jiems pasakyti, lieka ta pati. Nesikeičia ir tai, jog neturiu adresų knygelės, ir nors stengiuosi prisiminti jų telefono numerį ir surenku bent kelis – niekada nepataikau. Tai atitinka tiesą, kad būdamas ne miego būsenos esu pamiršęs telefono numerį to buto, kuriame tėvai gyveno dvidešimt metų, numerį, kurį mokėjau atmintinai. Bet savo sapnuose aš pamirštu, kad jie jau mirę. Tėvas numirė prieš dvidešimt penkerius metus, mama – dešimčia metų vėliau.

Toje aikštėje ji įsikibo man į parankę, bendru sutarimu mudu perėjome per gatvę ir lėtai nužingsniavome prie *Mãe d'Aguos* laiptų viršaus.

Vieno dalyko privalai neužmiršti, Džonai, – tu užmiršti per daug. Privalai žinoti štai ką: mirusieji nepasilieka ten, kur jie palaidoti.

Prabilusi ji nežiūrėjo į mane. Susikaupusi žvelgė į žemę kelis metrus priekyje. Bijojo užkliūti.

Kalbu ne apie dangų. Dangus – puiku, bet aš kalbu apie kitką!

Ji sustojo, pakramtė, tarytum vienas iš tų žodžių būtų su kremzle ir prieš nuryjant reikėtų pakramtyti ilgiau. Paskui aiškino toliau.

Mirusieji, kai jie nebegyvi, gali pasirinkti, kur nori Žemėje gyventi, visada turint omenyje, jog jie nusprendžia likti Žemėje.

Nori pasakyti, kad jie sugrįžta ten, kur jautėsi laimingi būdami gyvi?

Dabar mudu stovėjome laiptų viršuje ir ji įsikibo kaire ranka į turėklą.

Tu manai, kad žinai atsakymą, visada taip manydavai. Privalejai labiau klausyti tėvo.

Jis turėjo atsakymus į daugelį klausimų. Šiandien tai suprantu.

Mudu nulipome tris pakopas žemyn.

Brangus tavo tėvas buvo kupinas abejonių, todėl ir turėjau nuolat stovėti jam už nugaros.

Nutrinti ją?

Ir tai, be visa kita.

Dar keturios pakopos. Ji paleido turėklą.

O kaip mirusieji pasirenka, kur nori būti?

Ji neatsakė, tik suėmė sijosą ir atsisėdo ant kito laiptelio.

Aš pasirinkau Lisaboną! – pasakė taip, lyg pakartotų ką nors labai akivaizdaus.

Ar jau esi čia buvusi, – padvejojau, nes nenorėjau per daug išryškinti skirtumo, – *anksčiau?*

Ji vėl neatsakė į mano klausimą. Jei nori sužinoti ką nors, ko tau nepasakiau, tarė, ar ką nors, ką pamiršai, dabar pats metas manęs paklausti ir čia tam tinkama vieta.

Tu pasakodavai man taip mažai, tariau.

Pasakoti gali kiekvienas! Pasakoti! Pasakoti! Aš dariau kitką. Ji demonstratyviai pažvelgė į tolą, į Afrikos pusę, anapus Težo. Ne, niekada nesu čia buvusi anksčiau. Aš dariau kitką – aš tau rodydavau.

Ar tėtis čia?

Ji papurtė galvą.

Kur jis?

Nežinau ir jo neklausiu. Man regis, gali būti Romoje.

Dėl Šventojo Sosto?

Pirmą kartą ji pažvelgė į mane su pergalinga juoko kibirkštėle akyse.

Anaiptol, dėl staltiesių!

Apkabinau ją. Ji švelniai nuėmė mano ranką nuo peties ir tebe laikydama ją savosiose nuleido ant akmeninio laipto.

Ar seniai esi Lisabonoje?

Nejau nepameni, kad įspėjau tave šitaip būsiant? Juk sakiau, kad bus taip. Jau ilgiau nei dienos ar mėnesiai, ar šimtai metų, ilgiau, nei aprėpia laikas.

Ji vėl įsmeigė žvilgsnį Afrikos pusėn.

Vadinasi, laikas neturi reikšmės, svarbi tik vieta? Pasakiau tai, kad ją paerzinčiau. Kai suaugau, man patikdavo ją erzinti ir ji taikydavosi su tuo, leisdavosi erzinama, nes tai abiem mums primindavo praėjusį liūdesį.

Kai buvau vaikas, jos saviklioja mane siutino (nepriklausomai nuo pradėto ginčo). Tai buvo saviklioja, kuri atskleisdavo – bent jau mano akims, – kokia ji pažeidžiama ir abejojanti, nors ir dangstosi ta bravūra, o aš taip norėjau, kad ji būtų nenugalima. Todėl prieštaraudavau viskam, dėl ko ji būdavo tokia tikra,

vildamasis, kad mudu rasim dar ką nors, dėl ko suabejosime drauge, abu pasitikėdami vienas kitu. Iš tikrųjų mano kontrpuolimai darydavo ją dar trapesnę nei paprastai, ir mudu abu beviltiškai įsitraukdavome į praeiksmų ir dejonų sukurį, tyliai kartu maldaudami, kad nusileistų angelas ir mus išgelbėtų. Bet angelas nenusileido nė karto.

Čia bent yra gyvūnų, kad mums padėtų, pareiškė ji žiūrėdama į tai, ką palaikė saulėje besišildančiu katinu dešimčia laiptelių žemiau.

Tai ne katinas, tariau. Tai sena kailinė kepurė, *šapka*.

Todėl aš ir buvau vegetarė, paaiškino ji.

Tu mėgai žuvį! – užprotestavau.

Žuvis – šaltakraujis gyvūnas.

Koks skirtumas? Principas yra principas.

Gyvenime svarbiausia užsibrėžti leistiną ribą, Džonai, ir turi pats apsispręsti, kur ją brėžti. Negali nubrėžti jos kitiems. Pamėginti, aišku, gali, bet iš to nieko neišeis. Paklusti kitų nustatytoms taisyklėms – ne tas pats, kas gerbti gyvenimą. Jeigu nori gerbti gyvenimą, turi užsibrėžti leistiną ribą.

Vadinasi, laikas neturi reikšmės, svarbi tik vieta? – paklausiau vėl.

Tai ne šiaip vieta, Džonai, tai susitikimo vieta. Juk nedaug miestų liko, kuriuose esama tramvajų, ar ne taip? Čia juos girdi nuolatos – išskyrus kelias valandas naktį.

Ar tu prastai miegi?

Lisabonoje vargiai rastum gatvę, kur negirdėti tramvajų.

Tai buvo 194 numeris, ar ne? Kiekvieną trečiadienį mes juo važiuodavome iš Rytų į Pietų Kroidoną ir atgal. Iš pradžių

apsipirkdavome Surėjaus gatvėje, paskui nueidavome į Deiviso kino teatrą su elektriniais vargonais – kai kas nors jais grodavo, jie pakeisdavo spalvą. Tas numeris buvo 194, ar ne?

Aš pažinojau tą vargonininką, prisiminė ji, pirkdavau jam turguje salierų.

Tu pirkdavai ir inkstų, nors buvai vegetarė.

Tavo tėvas mėgo juos pusryčiams.

Kaip Leopoldas Blumas.

Nevaidink! Čia nėra kam į tave žiūrėti. Tu visada norėdavai sėdėti tramvajaus priekyje, viršuje. Taip, tai buvo 194 numeris.

O tu lipdama laiptais į viršų skųsdavaisi: ak, mano kojos, vargšės mano kojos!

Tu norėdavai sėdėti viršuje priekyje, nes ten galėdavai vairuoti ir norėdavai, kad aš žiūrėčiau, kaip vairuoji.

Man patikdavo posūčiai!

Čia, Lisabonoje, Džonai, bėgiai tokie patys.

Ar pameni žiežirbas?

Per sumautą lietų, taip.

Važiuoti po apsilankymo kine būdavo geriausia.

Niekada nemačiau, kad kas žiūrėtų taip įsitempęs kaip tu, kai sėdėdavai ant sėdynės krašto.

Tramvajuje?

Tramvajuje ir kine.

Tu dažnai verkdavai kine, pasakiau. Ir savaip tapšnodavai nosinaite akis.

Tavo vairavimas netrukus padarydavo tam galą!

Ne, tu verkdavai išties dažnai.

Nori, pasakysiu tau vieną dalyką? Vargu ar pastebėjai *Santa Justos* bokštą štai ten apačioje. Jis priklauso Lisabonos tramvajų

bendrovei. Jame yra liftas, jis kelia stačiai į niekur. Užkelia žmones viršun, jie apsidairo aplinkui iš aikštelės, tada jis vėl nuleidžia juos į apačią. Priklauso tramvajų bendrovei. Dabar, Džonai, tą patį gali padaryti filmas. Jis užkelia tave aukštyn, paskui nuleidžia atgal į tą pačią vietą. Tai ir yra viena iš priežasčių, kodėl žmonės kine verkia.

Aš maniau...

Nemanyk! Verkti kine yra tiek pat priežasčių, kiek yra žmonių, kurie perka bilietus.

Ji lyžtelėjo apatinę lūpą, kaip darydavo panaudojusi lūpdažį. Ant vieno iš stogų virš *Mãe d'Aguos* laiptų moteris, džiaustydama paklodes ant virvės, dainavo. Jos balsas buvo graudus, o paklodės labai baltos.

Kai atsidūriau Lisabonoje pirmą kartą, aiškino mama, nusileidau tuo *Santa Justos* liftu. Niekada nesikėliau juo aukštyn – supranti? Aš nusileidau juo. Kaip darom mes visi. Tam jis ir buvo pastatytas. Tas liftas išmuštas mediena kaip pirmos klasės geležinkelio vagonas. Mačiau jame šimtus mūsų. Jis buvo pastatytas mums.

Jame telpa tik koks keturiasdešimt žmonių.

Mes nieko nesveriam. O žinai, ką išvydau pirmiausia, kai iš to lifto išėjome? Skaitmeninių fotoaparatus parduotuvę!

Ji atsistojo ir vėl ėmė kopti laiptais aukštyn. Jai buvo sunkoka kvėpuoti ir norėdama tai palengvinti, save padrašinti ji išpūsdavo orą pro atkištas lūpas ilgais švilpsniais. Ji pirmoji išmokė mane švilpti. Galiausiai mudu užkopėme į viršų.

Kol kas liksiu Lisabonoje, pasakė ji. Kol kas aš laukiu.

Paskui apsisuko ir patraukė link suolo, ant kurio sėdėjo, aikštė tapo pabrėžtinai rami, tokia rami, kad ji galiausiai išnyko.